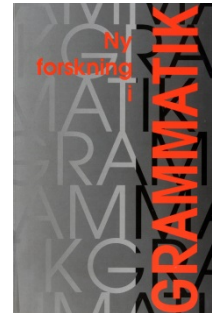

Ny Forskning i Grammatik

Titel: Det kinesiske sprog i en supertype-beskrivelse
Forfatter: Per Durst-Andersen
Kilde: Ny Forskning i Grammatik 20, 2013, s. 53-70
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2013

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det kinesiske sprog i en supertype-beskrivelse

Per Durst-Andersen

1. Introduktion

I det følgende vil jeg kigge nærmere på det kinesiske sprog eller rettere mandarin kinesisk. Jeg vil gøre det på en særlig måde, nemlig ved at anlægge en supertype-synsvinkel (jf. Durst-Andersen 2011a og 2011b). Men inden da skal vi lige kaste et blik på hvordan kinesisk egentlig er set med helt normale briller.

Mandarin kinesisk skrives ikke blot med tegn som japansk også gør, men er samtidig ligesom thai et såkaldt tonesprog, hvilket i dette tilfælde betyder at hver stavelse kan udtales med fem forskellige toner, fx stavelsen <ma>:

- mā (første tone) ‘mor’
- má (anden tone) ‘hamp’ (hash-plante)
- mǎ (tredje tone) ‘hest’
- mà (fjerde tone) ‘skælde ud’
- ma (femte tone – ingen tone) ‘spørgende partikel’

Som vi kan tænke os, er der en sammenhæng mellem det at være tonesprog og det at hver stavelse fungerer som et morfem. Det kunne så få én til at tro at ord på kinesisk prototypisk var énstavelsesord, men det er så langt fra tilfældet. Tværtimod forholder det sig således at 87% af alle ord består af to tegn der svarer til to morfemer og på én og samme tid til to stavelser, fx *gōnggòng* ‘offentlig’, men egt. ‘offentlig+fælles’ (jf. Yip 2000) der har lavet en optælling af ordforrådet). De 13% af ordforrådet der er tilbage, udgøres af to hovedgrupper. Den første gruppe består af verber og den anden af grammatiske størrelser der alle er énstavelsesord og derudover også alle er toneløs, jf. ovenfor hvor <ma> uden tone signalerer et spørgsmål. Mange af disse grammemer skal stå til sidst i den kinesiske ytring. Derudover er der også en del substantiver der er enstavelsesord, fx *rén* ‘menneske’ og *fān* ‘mad’, men trods dette finder

man meget sjældent disse ord helt alene. De optræder næsten altid med et andet tegn foran der specificerer og konkretiserer ‘menneske’ eller ‘mad’.

Hvis vi ser på de kinesiske tegn, så findes der lidt over 300 helt basale tegn (eller *radicals* som de kaldes på engelsk) som alle er mere eller mindre ikoniske. Dette betyder at man med lidt god fantasi godt kan se hvad de betyder, selv om man egentlig aldrig har lært det (tidligere lærte man tegnene udenad i Kina, men nu forsøger man at lære børnene at se en sammenhæng). Alle andre tegn bygger på disse tegn som så samlet set er en skøn blanding af noget ikonisk, indeksikalsk og symbolsk. Et tegn kan i sig selv bestå af én streg og op til 35 streger, og jeg vil driste mig til at sige at jo flere streger der er, desto mere komplekst er indholdet. Dette ses fx tydeligt, når man sammenligner tegn som er startet ud med akkurat den samme ‘radical’ og successivt er bygget op streg for streg. Med andre ord kan vi ikke hævde at der er 100% arbitraritet mellem tegnets grafiske udtryk og dets indhold. Snarere er der en form for diagrammatisk relation, dvs. en form for ikonisk relation, som slet ikke findes i de traditionelle vestlige sprog. Det skal bemærkes at de kinesiske tegn har undergået en simplificering fra 1950’erne og frem – Nogle af dem var blevet alt for komplicerede.

En kinesisk ytring består således af en række tegn der normalt læses og skrives fra venstre mod højre – Tidligere skrev man dem oppefra og ned, og det gør man stadigvæk i Taiwan og i Hong Kong, hvor læseretningen så går fra højre mod venstre. Der er ikke markeret ordgrænse – kun stavelsesgrænse og ytringsgrænse. Det enkelte tegn læses og skrives dog oppe fra og ned, hvilket må være grunden til at “op”, *shàng*, også betyder ‘forrige/fortid’, mens ‘ned’, *xià*, også betyder ‘næste/fremtid’. Det enkelte tegn er typisk, dvs. i ca. 80% af tilfældene, delt i et leksikalsk indhold der er i tegnets venstre side, og et fonetisk indhold der findes i højre side. Det fonetiske indhold består imidlertid også af et tegn, nemlig det tegn som udtales (eller i sjældnere tilfælde: blev udtalt engang) på samme måde som det tegn det drejer sig om (for mere om dette, se Tsang & Chen 2008).

2. Hvordan finder man et sprogs supertype – hurtigt?

Der findes tre supertyper og kun tre, fordi det vi kalder virkeligheden, eksisterer i tre modaliteter ligegyldigt hvordan vi end vender eller drejer det. I vores hjerne eksisterer virkeligheden som 1) en oplevelse af en situation, kaldet input; 2) vores forståelse af situationen, kaldet intake; og 3) som vores erindring

af situationen der er en kombination af vores oplevelse og vores forståelse, kaldet outcome. I selve kommunikationssituationen eksisterer virkeligheden ligeledes på tre forskellige måder: 1) som den forståelse af situationen som afsender og modtager er fælles om; 2) som afsenders oplevelse af situationen; og som modtagers oplevelse af situationen, jf. Durst-Andersen (2011a og 2011b). De tre supertyper opstår og må nødvendigvis opstå, fordi afsender og modtager må vælge med hvis stemme de vil tale om virkeligheden: Vil de tale om virkeligheden gennem den situation som afsender og modtager er fælles om (det svarer samtidig til intake)? Eller vil de tale om virkeligheden gennem afsenders oplevelse af situationen (det svarer til input)? Eller vil de tale om modtagers oplevelse af virkeligheden (det svarer til outcome, idet man ikke kan tale om modtagers oplevelse uden at afsender sammenligner sin egen oplevelse med modtagers, in casu hele erindringslagret). Sprogbrugerne i et sprogsamfund må således blive enige om at bruge en fælles stemme, og der er tre at vælge imellem svarende til tre kommunikative supertyper: 1) virkeligheds-orienterede sprog, fx russisk og hindi, der er tredje-persons-orienterede; 2) afsender-orienterede sprog, fx japansk og spansk, der er første-persons-orienterede; og 3) modtager-orienterede sprog, fx dansk og engelsk, der er anden-persons-orienterede.

Det viser sig at sprog falder i tre grupper afhængigt af kategori-prominens inden for verberne: nogle har aspekt-prominens, andre modus-prominens og helt tredje har tempus-prominens (Bhat 1999). Det er en klar indikator på supertype. Hver supertype har nemlig sin egen grundlæggende verbale kategori der indikerer hvilken fællesstemme der er valgt: hvis der er en meget fremherskende aspektkategori, kan det antyde at det pågældende sprog taler om situationen alene; hvis der er en modusdistinktion inden for indikativ udover de andre oblikke modi, kan det pege på at sproget taler om afsenders oplevelse af situationen; og hvis der er mange temporale distinktioner, så kan det godt betyde at der tales i informationer, hvilket netop er resultatet af at afsender sammenligner egen oplevelse med modtagers oplevelse: er der sammenfald, er der tale om gammel information; er der ikke sammenfald, er der tale om ny information.

3. Aspekt som determinerende kategori i kinesisk

Betragter vi det kinesiske sprogs verbale former, så viser det sig ret hurtigt at der hverken findes tempusformer eller modusformer i traditionel forstand.

Der findes kun én verbal kategori og det er netop aspekt, mens der i andre sprog findes modale former udover aspekt som i bulgarsk eller temporale former som i dansk:

Kinesisk: verbum + aspekt = virkelighedsorienteret

Wǒ tōu le yī kuài jīn biǎo.
 I steal **pf** one CL gold watch
 ‘Jeg stjal/har stjålet/havde stjålet et guldur.’

Bulgarsk: verbum + aspekt + modus = afsenderorienteret

Az otkradnah zlaten časovnik.
 I steal **pf.aor.dir.exp.** gold watch
 ‘Jeg stjal et guldur.’

Dansk: Verbum [aspekt, modus] + tempus = modtagerorienteret

a. *Jeg har stjålet (perfektum) et guldur*
 b. *Jeg stjal (imperfektum) et guldur*

Manglen på andre former er derfor et godt indicium på at kinesisk er virkelighedsorienteret, dvs. taler om virkeligheden gennem den situation som afsender og modtager er fælles om: forskellen mellem perfektiv og imperfektiv aspekt er netop en forskel i situation – perfektiv aspekt præsenterer en handling som en begivenhed, dvs. som en tilstand forårsaget af en aktivitet, og imperfektiv aspekt præsenterer en handling som en proces, dvs. som en aktivitet med en tilstand som sit mål (jf. Durst-Andersen 1992). Men der skal selvfølgelig være andre ting der peger på at situationen i sig selv spiller en rolle. Det er der da også. Kinesisk har fx ikke markører for ting der ikke kan ses i en situation, men som blot har et rent grammatisk indhold som fx:

- at – underordnende konjunkional
- som/der – relative pronominer
- den, det, de – demonstrative pronominer (ikke-animerede)

Kinesisk kender således hverken til underordnende konjunktioner som ‘at’ eller til relative pronominer. De findes ikke i sproget, og min pointe er at det skyldes at de ikke er navn for noget der kan udpeges i en situation i virkeligheden eller som der eksisterer et prototypisk billede af. Det vi kalder relativsætninger, manifesterer sig helt anderledes i kinesisk ved hjælp af en perspektiv markør som

mest af alt minder om en form for genitiv-suffiks. Hvad angår demonstrative pronominer, så bruges de ikke i forbindelse med ikke-animerede størrelser. Men selv i forbindelse med animerede størrelser er brugen stærkt begrænset i forhold til den frekvens vi ser i andre sprog. Ofte gentager man blot navnet igen i stedet for at bruge et pronomen (som også ville være tvetydigt, idet der ikke udtalemæssigt, men udelukkende grafisk skelnes mellem maskulinum, femininum og neutrum). Andre virkelighedsorienterede sprog som fx russisk ligner slet ikke kinesisk på dette punkt, og derfor må man spørge sig selv om grunden til dette. Et svar kunne være at russisk på et tidligere tidspunkt tilhørte en anden supertype, hvor det havde disse grammatiske størrelser, og ikke senere har ønsket at droppe dem. Oldrussisk var modtagerorienteret og havde derfor helt andre kategorier end moderne russisk har den dag i dag, men selv om perfektum, imperfektum og pluskvamperfektum og bestemt og ubestemt artikel alle er smidt ud, er de ovennævnte markører ikke blevet det. At kinesisk mangler den slags markører kunne således tyde på at det aldrig har været i en anden supertype. Det lyder måske umiddelbart mærkeligt, da alt tyder på at sprog er i konstant udvikling. Så hvorfor skulle kinesisk ikke have været i en anden supertype? Men hvis man netop tænker på de kinesiske tegn som i deres udgangspunkt var billeder af genstande/begreber, så lyder det måske ikke så mærkeligt endda, også selv om de moderne kinesiske tegn har udviklet sig i ikke-ikonisk retning.

4. Andre særlige kendetegn

Kinesisk adskiller sig på mange måder fra de karakteristiske ting som vi normalt forbinder med sprog. Lad mig blot nævne følgende. Kinesisk har mange ord hvor første og anden stavelse tilsyneladende betyder det samme, fx *shēngyīn* ‘stemme’, men egentlig ‘lyd’ (som produceres) plus ‘lyd’ (som reciperes) eller *bǎobao* ‘skattebasse’ som betyder ‘skat’ plus ‘skat’. På samme måde beskriver de kinesiske ord for oplevelser ofte noget visuelt, fx betyder *chīcù* ‘jaloux’, men det betyder egentlig ‘spise eddike’, dvs. én ser ud som om han eller hun har spist eddike. Yderligere skelnes der ofte mellem noget der er rigtigt eller fejlagtigt, fx *yǎwéi* ‘tro fejlagtigt (man troede fx at det var X ved døren, men det viste sig at være Y)’ og *rènwéi* ‘tro rigtigt’ (man troede at det var X og det viste sig at være X). Til sidst slår det én at hvad der ofte er abstrakt beskrevet på dansk eller engelsk, er helt konkret beskrevet og ofte beskrevet i billeder, fx *fēnshǒu* ‘slå op med hinanden’ der egentlig betyder at ‘nogen går i hånd og nu ikke går hånd i hånd mere’ svarende til betydningen af de to tegn (på

dansk ville man være nødt til at oversætte det som ‘splitte hænder’, dvs. som et handlingsverb, men pointen er selve forandringen fra før til nu). Det samme gælder *chàbuduō* ‘tæt på, cirka’ der konkret siger ‘mangler ikke meget’ og *dài wǒ xiàng nǐ àirén wèn hǎo* ‘Hils din kone’ der egentlig siger at ‘vedkommende skal erstatte afsender overfor vedkommendes kone og bede hende have det godt’. Dette er blot nogle få eksempler der gerne skulle vise at kinesisk ikke kan beskrives i de samme termer som dansk og engelsk. Grundet de kinesiske tegn sammenholdt med de begrænsede fonemsammensætninger kan kinesisk heller ikke uden videre optage et låneord fra et andet sprog. Man er nødt til at oversætte hver enkelt stavelse til det kinesiske tegnsystem samtidig med at man forsøger at ramme den oprindelige udtale så godt man nu kan. Et illustrativt eksempel på dette fænomen kunne være *bǐsàbǐng* der er ‘lånt’ fra *pizza*, men som faktisk betyder ‘skæv.tårn.pandekage’, dvs. en italiensk pandekage (her med en ekstra stavelse der samtidig giver en klar ide om indholdet) (for andre ting, se også Henne et al. 1977).

5. Benævnelse

I det følgende skal vi kigge nøjere på hvordan kinesisk benævner genstande og situationer. Det er et vigtigt område, eftersom det er det første et barn overhovedet lærer – først lærer det navne for genstande, så senere navne for situationer, hvor navnene for genstandene nu optræder som led i ytringen (jf. Brown 1973, Fletcher 1985, Gvozdev 1949).

5.1. Benævnelse af genstande

Kinesisk er et sprog der ofte benævner overbegreber ved at benævne dets bestanddele, fx er det kinesiske ord for “størrelse” ‘stor-lille’, *dàxiǎo*, og “forældre” ‘far-mor’, *fùmǔ*. Vi bemærker at der bruges to stavelser der samtidig betyder noget hver især. Denne måde at danne ord på er som tidligere nævnt meget typisk for kinesisk. Betragter man de kinesiske to-stavelserord nærmere, opdager man hurtigt en lovmæssighed (hortset når overbegreber består af to underbegreber), nemlig at første stavelse beskriver noget billedligt, mens anden stavelse beskriver noget idémæssigt. Lad os tage nogle ord der i sig selv virker meget abstrakte og tilsyneladende savner muligheden for at kunne visualiseres, fx *bǐjiào* ‘relativt’ og *bāokuò* ‘inklusiv’. Ordet *bǐjiào* ‘relativt’ består af *bǐ* der betyder ‘sammenligne’ og *jiào* der også betyder ‘sammenligne’ – mange kinesiske ord består af to tegn der tilsyneladende betyder det samme. Pointen er imidlertid at man ved *bǐ* udelukkende sammenligner noget der kan

ses, fx højde og drøjde, mens man ved *jìào* kun sammenligner noget der kan forstås, fx intelligens eller dygtighed i skolen. Ordet *bāokuò* ‘inklusiv’ består af *bāo* der betyder ‘pakke ind’, mens *kuò* der betyder ‘inkludere’. Igen ser vi at den første del benævner et billede hvor nogen pakker noget ind, mens det andet benævner en idé hvor noget inkluderes i noget andet. Det kunne se ud som om at kinesisk ligefrem prøver at fortælle os at et rigtigt navn består af to indhold: et billedmæssigt og et idémæssigt. Det ville samtidig forklare hvorfor de forholdsvis få nomina der er enstavelsesord, fx ordene for “mor” *mā*, og “far” *bà* (der bruges ved tiltale), bliver redupliceret i daglig tale, så vi får *māma* ‘mor’ og *bàba* ‘far’ – kun derved får man et rigtigt navn med billedet af sin egen mor eller far og den idé der ligger bag disse funktioner.

På kinesisk skal alle navne (bortset fra enkelte efternavne) betyde noget. Det gælder også personnavne og stednavne. Derfor vil selv en udlænding få sig et kinesisk navn i Kina der så har en betydning. Fx kunne vi forestille os at en der hedder David, skulle arbejde i Kina og derfor skulle benævnes på ny. Her ville *dàwèi* kunne komme på tale, hvis han var en “stor (*dà*) beskytter (*wèi*)”. Kinesere beskriver altså personer ligesom visse indianerstammer gjorde og gør det den dag i dag. Hvis et navn har mere end to stavelser, laver man også en lydlig efterligning, men hele tiden med indholdet for øje. Og da hver stavelse forekommer i fem forskellige toner, så er muligheden for at finde en passende beskrivelse ret stor – er der to stavelser er der bare 25 forskellige muligheder. Et navn som Julia har tre stavelser og får så tilsvarende i kinesisk, fx *zhūliyà* hvor *zhū* betyder ‘rustrød’, *lì* ‘jasmin’ og *yà* ‘kvindelig’, altså en kvindelig person der dufter af jasmin og er rustrød i sine farver. Som vi kan se, benævnes billedindholdet to gange, først det visuelle billede og dernæst det lugtbillede der associeres med vedkommende. Navnene afslører ofte at det ikke er tilfældigt hvad kinesere kalder folk. Det gælder fx vores egen H.C. Andersen som hedder *āntúshēng*, hvilket betyder en person der er født uden tryghed (han havde ikke nogen far). De kan også afsløre at kinesere er gode reklamefolk, fx betyder *kēkōu kēlè* ‘Coca Cola’ følgende på kinesisk: smagegodt venlig-smil, dvs. man bliver glad af at drikke det – varens navn nærmest markedsfører sig selv, og så er det jo helt gratis.

5.2. Benævnelse af situationer – Input – Verb Phrase

Selv om det siger meget om et sprog hvordan det benævner genstande, så er det meget mere sigende hvordan et sprog benævner situationer. Det skyldes at vi for det første får adgang til starten af kommunikationsprocessen, hvor

afsender selv står for sit input, og for det andet fordi vi nu ryger ind på sprogets første syntaktiske niveau, kaldet Verb Phrase eller prædikatsniveauet, hvor vi på billedsiden, det grund-situationelle niveau, taler om en figur-grund konstellation og på idé-siden, det grund-propositionelle niveau, taler om subjekt og prædikat. Det er det mest basale semantiske og syntaktiske niveau som svarer til hvad der inden for modersmålstilegnelsesforskningen kaldes to-ords-yrtringer: Barnet lærer at placere navne for naturskabte genstande, menneskeskabte genstande og mentale genstande sammen med verber der nævner en tilstand, aktivitet eller en handling.

5.2.1. Tilstande

Lad os se nærmere på hvordan forskellige basale tilstandsbeskrivelser ser ud på kinesisk:

- (1) *tāmen zài dàxué.*
 3p.pl. exist university
 ‘De er på universitetet.’
- (2) *tāmen zài dàxué gōngzuò.*
 3p.pl. exist university work
 ‘De arbejder på universitetet.’
- (3) *tāmen zài gōngzuò.*
 3p.pl. exist work
 ‘They are working (now)/*work.’
- (4) *tāmen zài fángzi wàibian.*
 3p.pl. exist house outside
 ‘De er uden for huset.’

Ordet *zài* får tildelt to helt forskellige funktioner i grammatiske beskrivelser: det er for det første et verbum (jf. 1) og det er for det andet en præposition (jf. 2) – alt sammen rigtigt, hvis man kigger på de engelske oversættelser, men forkert, hvis man bruger kinesiske briller. Det viser sig at det hverken er et verbum eller en præposition, men derimod hvad jeg vil kalde en perspektiv-markør der giver perspektivet “**fra-figur-til-grund**” – den kinesiske benævnelsesstrategi. Det er derfor at *zài* også bruges i forbindelse med progressiv aspekt (jf. 3). Kinesisk kender slet ikke til præpositioner, men udelukkende til postpo-

sitioner. Eksempel fire skal således læses på flg. måde: ‘de’ er figur på ‘husets ydre grund’. Kinesisk har også en markør for det modsatte perspektiv, nemlig *yǒu* der bruges ligesom ‘have’ i dansk, men samtidig også ved *der*-sætninger (se Breivik 1990), hvilket således viser at kinesisk her interesserer sig specifikt for grunden, men det er ligeglad med om grunden er human (jf. 5 der har ‘de’ i initial stilling) eller ikke-human (jf. 6 der har ‘her’ i initial stilling):

(5) *tāmen* *méiyǒu* *háizi*.
 3.p.pl. neg.have children
 ‘De har ikke børn.’

(6) *zhèr* *yǒu méiyǒu* *shítáng?*
 Here be neg.be canteen
 ‘Er der en kantine her?’

Perspektivet “fra-grund-til-figur” har dog ikke vundet indpas som det kinesiske sprogs førstegangsvvalg. Her er det “fra-figur-til-grund” strategien, hvor man først benævner figuren og dernæst grunden. Dette fremgår også tydeligt ved benævnelse af genstande/situationer som fx *dōng wù yuán* = bevæge sig.ting.park ‘Zoo’; *qí zìxíng chē* = X sidde overskrævs.køre selv.køretøj ‘cykle på cykel’; *mǎ lù* = hest.vej ‘vej’; *yǐng piàn* = figurer.tyndt papir ‘film’; *shì yī shì* = prøve.tøj.rum ‘prøverum’, etc. (de er skrevet med mellemrum for anskuighedens skyld). Som vi kan se, benævner kinesisk først figuren og dernæst grunden, når vi netop taler om benævnelsesstrategi. Hvor den således kan siges at være synlig i kinesisk, så er den skjult i sprog som dansk og engelsk, og kan faktisk kun undersøges indirekte: dansk har fx *ligge* som førstegangsvvalg ved positionsverber, mens engelsk slet ikke interesserer sig for positioner, men foretrækker *be*. Dette viser at det danske sprog har “fra-grund-til-figur” som sin benævnelsesstrategi, hvorimod engelsk har “mellem-grund-og-figur” (jf. Durst-Andersen 2006).

5.2.2. *Handlinger*

Hvor handlingsverber, dvs. verber der nævner en aktivitet såvel som en tilstand, fx *give*, ikke adskiller sig synderligt fra tilstands- og aktivitetsverber ved deres benævnelse i dansk, engelsk og fransk, så gør de det i kinesisk. Mange såkaldte handlingsverber består nemlig i praksis af to stavelser svarende til to morfemer, fx *tīng dǒng* ‘forstå’, men egt. lytte + forstå og *kàn dǒng* ‘forstå’, men egt. ‘se + forstå’, dvs. Der er ét navn for aktiviteten og et andet for tilstanden.

Men det vigtigste er imidlertid at kinesisk helt generelt har hvad der kaldes **seriale-verbale konstruktioner**, dvs. kinesisk nævner de aktiviteter der er nødvendige og tilstrækkelige til at nå til den ønskede tilstand:

- (7) *wǒ zuò fēijī qù fǎnguó lǚyóu.*
 I sit plane travel France travel
 ‘I tager til Frankrig på ferie (=for at rejse rundt).’
- (8) *tā tīng dǒng le.*
 She listen understand pf
 ‘Hun hørte det = Hun lyttede og forstod det.’
- (9) *wǒ méi dǎ tōng, tā guān jī le.*
 I neg call be.in.contact, she turn-off mobile pf
 ‘Jeg kom ikke igennem, hun havde slukket sin mobil = Jeg ringede til hende, men var ikke i verbal kontakt med hende – (afsenders forklaring) hun havde slukket for mobilen.’

Når man har en række aktivitetsbeskrivelser plus en enkelt tilstandsbeskrivelse der følger i deres naturlige rækkefølge, behøver man ikke have en kategori som tempus – og det har kinesisk da heller ikke (for en nærmere beskrivelse af hvordan kinesere så forstår tidsrelationer, se Lin 2006 og Huang 2003).

Kigger man nærmere på de enkelte beskrivelser, må man også betvivle at kinesisk (som det ellers er hævdet helt generelt, jf. Li & Thompson 1981) bygger på det syntaktiske begreb ‘transitivitet’ og den semantiske rolle ‘patient’. Det skyldes for det første at kinesisk netop har seriale verber. Ved at undlade at give ét navn til en handling og i stedet splitte den op i flere aktivitetsbeskrivelser plus en tilstandsbeskrivelse, viser kinesisk tydeligt at det går imod hele den akkusative tankegang der netop er at betragte en aktivitet og en tilstand som én samlet ting, fx *førstå ngt.* For det andet er der verbalkonstruktioner som helt klart viser at hvad der normalt kaldes direkte objekt, skal læses som og ikke kan læses som andet end et subjekt, fx *dānmài duì dābài měiguó duì* ‘Det danske hold besejrede det amerikanske hold’, hvor *dǎ* betyder ‘spille, slå’, men hvor *bài* betyder ‘tabe’. Med andre ord ser det ud til at ‘det danske hold’ er subjekt for verbet ‘spille, slå’, mens ‘det amerikanske hold’ er subjekt for verbet ‘tabe’. Det er svært at argumentere for at det sidste skulle være direkte objekt. Det er lettere at argumentere for at kinesisk splitter en ytring op i to lige dele: en

beskrivelse af en aktivitet hvor der er en figur og en beskrivelse af en tilstand hvor der er en anden figur. Det giver underliggende to forskellige subjekter. Det sidste er netop karakteristisk for virkelighedsorienterede sprog (se også Durst-Andersen 2011a: 193ff).

6. Præsentation af situationer – Output – Ytring

Nu forlader vi Verb Phrase eller prædikatsniveauet som svarer til afsenders helt eget input til kommunikationen, hvor han eller hun benævner situationer – også kaldet *naming*. På det næste syntaktiske niveau, ytringsniveauet, kommer modtager ind i billedet og derfor bliver afsender nu nødt til at præsentere hvad der allerede er benævnt, til den specifikke modtager der står foran ham ved at tage hensyn til hvad han eller hun ved i forvejen sammenholdt med hvad afsender ønsker med sin ytring – også kaldet *framing*. På den måde går vi fra afsenders input til det output som afsender og modtager er fælles om og som svarer til hvad vi kan høre og se af rent sprogligt materiale. Vi skal først kigge på ordstilling og dernæst på præsentation af handlinger.

6.1. Ordstilling – Tekst-initiale ytringer

De lingvister der har interesseret sig for ordstilling, har fokuseret på alt andet end den første ytring i en tekst, her kaldet den tekst-initiale ytring, og har ikke tænkt at figur-grund konstellationer kunne spille en rolle (se fx Steube 2004; Yamamoto 2005; Birner & Ward 1998). Man har interesseret sig for topic-comment (1. person), tema-remå (2. person) og fokus-præsupposition (3. person). Det har betydet at man har set meget lidt varians. Koncentrerer man sig om den tekst-initiale ytring, hvor modtager ikke ved noget som helst, dukker der interessante forskelle frem, når man sammenligner ledfølge og figur-grund-scene konstellationer i forskellige sprog. Hvor man i dansk har rækkefølgen “figur-grund-scene” (*Der sad 5 mennesker omkring et bord i en lille cafe i Moskva i 1945*) og i engelsk har rækkefølgen “scene-figur-grund” (*In 1945 in Moscow 5 people were sitting around a table in a small cafe*), har man “scene-grund-figur” i kinesisk (*zài yījiǔsùwǔ nián mòskē yī jiǎ xiǎo kāfēi guǎn lǐ, wǔ ge rén wéi zuò zài yī zhāng zhuōzi páng*) der nøjagtigt svarer til: I 1945 i Moskva (scene) i en lille café (grund), 5 mennesker var rundt-siddende ved bord (figur). Vi får altså tre forskellige præsentationsstrategier, hvor den kinesiske genfindes i russisk:

- Kinesisk: scene – grund – figur
- Dansk: figur – grund – scene
- Engelsk: scene – figur - grund

Det er ikke det eneste sted, hvor kinesisk har en anden præsentationsstrategi end dansk og engelsk. Når man præsenterer sig selv, siger kineserne altid *wáng lán* ‘Lán Wáng’, dvs. de nævner først efternavnet og dernæst fornavnet, hvilket er det samme som i russisk. Når kinesere skal udfylde adresseangivelse på en konvolut, starter man altid med scenen, herefter følger grunden og til sidst kommer figuren. Helt i modsætning til dansk og engelsk:

People’s Republic of China
 Hunan Province (postcode)
 Changsha City
 Chairman Mao Street, No. 137
 Wáng Lán Comrade

Ved tidsangivelser skriver man altid år først, derefter måned og til sidst datoen, fx 2009 år november 30 mandag eftermiddag. Vi kunne også sige at kineserne starter med mængden, går videre med delmængden og slutter med elementet. Det vigtige er imidlertid at det er helt modsat af dansk og engelsk. På samme måde skal man være opmærksom på at kinesisk altid vil have årsag før virkning – den modsatte rækkefølge er ganske enkelt ugrammatisk, helt i modsætning til engelsk og dansk, hvor det normale netop er virkning før årsag: *Jeg kommer for sent, fordi metroen ikke kører*. Tankegangen rammer også hvad man normalt kalder forgrunds- og baggrundsinformation. Vi siger normalt *Hvad laver du, når du er på nettet?*, mens kineserne siger *nǐ shàngwǎn zuò shénme?* ‘Du på nettet, laver hvad?’ – altså endnu engang omvendt. Den slags ting er væsentlige – også selv om det omhandler noget der ikke beskrives i grammatiske fremstillinger.

6.2. Præsentation af en handling

Kinesisk har ligesom russisk et skarpt skel mellem perfektiv og imperfektiv aspekt, men hvor russisk har to verber for ét dansk handlingsverbum, har kinesisk aspektuelle markører:

- (10) *Tā bā diǎn jiù lái le.*
 He eight hour already come pf
 ‘Han kom allerede kl. 8.’

- (11) *Zhè wèi fūmǔ zhèngzài zuò fàn ne.*
 This here woman situation.description make food/riceparticle
 ‘Denne her kvinde er ved at lave mad.’
- (12) *Wǒ méi kànguo jīngjù.*
 I neg see-charact. Peking opera
 ‘Jeg har ikke set Peking-Opera.’

Som vi kan se af eksemplerne ovenfor har kinesisk et skel mellem perfektiv (jf. 10) og imperfektiv aspekt (11 og 12), men det har gravet sig ned i det imperfektive og skabt et skel mellem en situationsbeskrivelse (11) og en karakteristik (12) inden for det imperfektive. Sagt på en anden måde har kinesisk et aspektuelt system som russisk, men på én og samme tid et aspektuelt skel som i engelsk (se også Xiao & McEnery 2004; Lin 2003; Wu 2005; Durst-Andersen 2000). Hvor den perfekte aspekt er prominent i russisk, er det imperfektiv aspekt der er prominent i kinesisk. Det betyder at der er fokus på aktiviteten, og at kinesisk samtidig har et særligt tidsperspektiv der går fra en nutidig aktivitet mod en fremtidig tilstand, kaldet det prospektive tidsperspektiv – det er derfor kinesisk ikke behøver tempus: det verbum der følger efter et andet verbum, beskriver altid en situation der tidsmæssigt ligger efter det foregående verbum. Såvel dansk som russisk har et retrospektivt tidsperspektiv, hvor der er fokus på tilstanden, og hvor man fra denne (nutidige) tilstand går tilbage til den fortidige aktivitet. Det er derfor perfektumsformen i dansk ser ud som den gør: *Han er gået ind i værelset* – *er* markerer nutidig tilstand og *gået* markerer fortidig aktivitet, dvs. man går fra den nutidige tilstand mod den fortidige aktivitet (for mere om dette, se Durst-Andersen 2011a: 186f og 197f).

6.3. Den reelle vs. den forestillede verden

Kinesisk har *classifiers* (omkring 80) som optræder foran substantiver, fx *zhāng* (brugt om flade ting, fx billeder), *běn* (brugt om genstande med mange sider, fx bøger), *jiā* (brugt om container-agtige genstande, fx restauranter), *zhī* (brugt om lange, tynde ubøjelige genstande, fx grene), *gēn* (brugt om ikke-tynde genstande, fx flagstang), etc. Som vi muligvis kan se, er deres inddeling baseret på visuelle billeder, dvs. image-typer – noget man generelt er enige om, jf. Aikhenvald (2000); Allan (1977). Disse klassifikatorer har til formål at markerer om der er tale om lokal reference (jf. 13) eller ikke-lokal reference (jf. 14):

- (13) *Wǒ kàn le yī bù diànyǐng.*
 I see pf one CL movie
 ‘Jeg så en film.’
- (14) *Wǒ méi kàn diànyǐng.*
 I neg see movie
 ‘Jeg så ikke nogen film.’

Dette minder meget om den russiske distinktion mellem nominativ og akkusativ på den ene side og genitiv på den anden side, hvor de direkte kasus bruges ved lokal reference og genitiv ved ikke-lokal reference, jf. *On* (nom) *zdes* ‘Han er her’ vs. *Ego* (gen) *net* ‘Han er her ikke’. Skellet mellem lokal og ikke-lokal reference bekræftes indirekte af at man i kinesisk ikke behøver at bruge klassifikator, hvis det der omtales, er lige foran ens øjne.

7. Forankring – Intake - Tekst

Vi forlader nu ytringsniveaet, hvor afsender versionerede sin meddelelse til modtager. Det sidste niveau er tekstniveaet, hvor modtager forankrer ytringen (outputtet) i forhold til konteksten og først da forstår, hvad meningen var – dette kaldes intake. Vi så først på afsenders input, så på dennes output hvor modtager kom ind i billedet, og til slut skal vi kort se på modtagerens egen rolle i kommunikationsprocessen. Her skal den kinesiske modtager finde ud af hvad ytringen tæller som, dvs. hvad var det egentlig afsender ønskede, da han producerede den. I kinesisk er der en række partikler som viser sig at have to-tre betydninger der ofte svarer til en første-, anden- og tredjepersonslæsning, fx *ba*:

- (15) a. *hǎo ba.* ‘Det er i orden med mig.’
 b. *wǒmen zǒu ba!* ‘Lad os gå!’
 c. *tā shì měiguó rén ba.* ‘Han er (efter min mening) amerikaner.’

Partiklen ser ud til at betyde ‘forslag’ som så manifesterer sig som accept af modtagers forslag i (15a), som afsenders forslag til modtager i (15b) og som afsenders forslag til beskrivelse af virkeligheden i (15c). Denne læsning kan kun foretages af modtager selv. På samme måde har kinesisk en partikel der hedder *le* der har to klart forskellige anvendelser:

- (16) a. *hǎo jí le* ‘Hvor er det dejligt!’
 b. *Wǒ tōu le yī kuài jīn biǎo.* ‘Jeg stjal et guldur.’

I (16a) er der tale om afsenders egen oplevelse, mens der i (16b) er tale om en begivenhed. Det første går på første person, det andet går på tredje person – og måske mangler vi anden person. Det samme gør sig gældende i (17), hvor vi har forskellige anvendelser af *ma*:

- (17) a. *nǐ chī le ma* ‘Har du spist?’ = ‘Hvordan har du det?’
 b. *nǐ bù shì dānmài rén ma?* ‘Jeg synes du er dansker’.

Såkaldte sætningsfinale partikler ser ud til mere eller mindre systematisk at blive bøjet i første, anden og tredje person, og det er kun modtager der kan finde ud meningen i hvert enkelt tilfælde.

8. Konklusion

Jeg har netop forsøgt at beskrive det kinesiske sprog som et virkelighedsorienteret sprog som taler om virkeligheden gennem den situation som afsender og modtager er fælles om. Jeg startede med at beskrive og forklare hvordan kinesisk benævner genstande – ved systematisk at lade første stavelse benævne ordets billedmæssige indhold (image) og lade anden stavelse benævne det idémæssige indhold (idea). Derefter gik jeg over til at beskrive de tre syntaktiske niveauer, kaldet Verb Phrase – ytringsniveauet – tekstniveauet, der semantisk set svarer til Naming – Framing – Anchoring. Det var ikke tilfældigt, for det afspejler den rækkefølge som barnet lærer at producere sprog i, hvor det ene forudsætter det andet: benævnelse af en genstand er en forudsætning for at benævne en situation; situationsbenævnelse er en forudsætning for at præsentere det for en modtager; og en præsentation af noget er en nødvendig forudsætning for at kunne forankre den og dermed forstå meningen. Det viste sig at kinesisk ligner russisk ved at have en benævnelsesstrategi der går fra figur mod grund, en præsentationsstrategi der går fra scene via grund til figur, og samtidig en altdominerende aspektkategori. Forskellen mellem dem ligger i tidsperspektivet der går tilbage til valg af fokus og dermed også prioritering af aspektform. Det prospektive tidsperspektiv der findes i kinesisk, svarer til den imperfektive aspekt hvor fokus er på aktiviteten; det retrospektive tidsperspektiv der findes i russisk, svarer til den perfektive aspekt hvor der er fokus på tilstanden. Et virkelighedsorienteret sprog vil altid skelne skarpt mellem den reelle verden

og den forestillede verden. Det kan ske – som det gør i russisk – ved at have et skarpt skel mellem indikativ og konjunktiv inden for verbalsystemet og ved samtidig at have et tilsvarende skarpt skel inden for nominalsystemet mellem nominativ og akkusativ på den ene side og genitiv på den anden side, altså et skel mellem direkte modi/kasus og oblikke modi/kasus. Da kinesisk ikke har modusformer, må det lægge skellet inden for det nominale system. Det sker ved at have et skarpt skel mellem tilstedeværelsen eller fraværet af klassifikator foran substantivet: er der en klassifikator, er der tale om lokal reference (der peges på den reelle verden); er der ingen, er der tale om ikke-lokal reference (der peges på den forestillede verden der findes inde i modtageres eget hoved). At klassifikatorerne er billedbaserede understreger deres direkte forbindelse til virkeligheden – der er så at sige noget ikonisk over dem som bevirker at modtager straks ved hvilken reference han eller hun skal lede efter. Deres funktion er således en stærk konkretisering af den funktion som genus synes at spille i sprog som dansk, svensk og norsk, jf. *spille en bold/bolden videre* (hvor genus er markeret og modtager derfor ved at han skal gøre noget specifikt med “bold”) vs. *spille bold* (hvor genus ikke er markeret og modtager derfor ved at han ikke skal gøre noget). Forskellen er blot at der i kinesisk er tale om ydre reference, dvs. modtager skal ud i situationen for at hente det der refereres til, mens der i dansk er tale om indre reference, dvs. modtager skal ind i sine erfaringslagre for at hente det der refereres til (ved *spille bold* skal modtager ikke hente noget specifikt om en bold).

Henvisninger

- Aikhenvald, A.Y. (2000). *Classifiers. A typology of noun categorization devices*. Oxford: Oxford University Press.
- Allan, K. (1977). Classifiers. *Language* 53, 285-311.
- Bhat, D.N.S. (1999). *The prominence of tense, aspect and mood*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Birner, B.J. & G.L. Ward (1998). *Information status and noncanonical word order in English*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Breivik, L.E. (1990). *Existential there. A synchronic and diachronic study*. Oslo: Novus.
- Brown, R. (1973). *A first language. The early stages*. London: Allen & Unwin.
- Durst-Andersen, P. (1992). *Mental grammar. Russian aspect and related issues*. Columbus, Ohio: Slavica Publishers.
- Durst-Andersen, P. (2000). The English progressive as picture description. *Acta Linguistica Hafniensia* 33, 45-103.
- Durst-Andersen, P. (2006). Location in Danish as opposed to English and

- Russian, i Nøлке, H., I. Baron & H. Korzen (red.), *Grammatica. Festschrift in honour of Michael Herslund*, Bern: Peter Lang, 69-84.
- Durst-Andersen, P. (2011a). *Linguistic supertypes. A cognitive-semiotic theory of human communication*. New York/Berlin: De Gruyter Mouton.
- Durst-Andersen, P. (2011b). *Bag om sproget. Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation*. København: Reitzel.
- Fletcher, P. (1985). *A child's learning of English*. Oxford: Basil Blackwell.
- Gvozdev, A.N. (1949). *Formirovanie u rebenka grammatičeskogo stroja russkogo jazyka. Čast' pervaja i vtoraja*. Moskva: Izd. Akademii pedagogičeskix nauk RSFSR.
- Henne, H., O.B. Rongen & L. J. Hansen (1977). *A handbook on Chinese language structure*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Huang, Ch.-Ch. (2003). Mandarin temporality inference in child, maternal and adult speech. *Foundations of Language* 23, 147-169.
- Li, Ch.N. & S. A. Thompson (1981). *Mandarin Chinese: A functional reference grammar*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.
- Lin, J.-W. (2003). Aspectual selection and negation in Mandarin Chinese. *Linguistics* 41, 425-459.
- Lin, J.-W. (2006). Time in a language without tense: the case of Chinese. *Journal of semantics* 23, 1-53.
- Steube, A. (red.) (2004). *Information structure. Theoretical and empirical aspects* (=Language, Context and Cognition 1). Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Tsang, Y. K. & Chen, H. C. (2008). Eye movements in reading Chinese, i Rayner K., D. Shen, X. Bai, & G. Yan (red.), *Cognitive and cultural influences on eye movements*. Tianjin, CH: Tianjin People's Publishing House, 237-254.
- Wu, J.-S. (2005). The semantics of the perfective *le* and its context-dependency: an SDRT approach. *Journal of East Asian linguistics* 14, 299-336.
- Xiao, Z. & A. McEnery (2004). *Aspect in Mandarin Chinese: a corpus-based study*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Yamamoto, H. (2005). A historical view on areal distribution of word order around the world. *Sprachtypol. Univ. Forsch. (STUF/Berlin)* 58, 374-391.
- Yip, P.-Ch. (2000). *The Chinese lexicon. A comprehensive survey*. London/New York: Routledge.

